

حکومتی هه‌ریمی کوردستان - عیراق

وهزارهتی په‌روه‌رده

به‌په‌روه‌رایه‌تی گشتیی پرۆگرام و چاپه‌مه‌نییه‌کان

خویندنه‌وه‌ی کوردی

بۆ

پۆلی سییه‌می بنه‌ره‌تی

دانانی

لیژنه‌یه‌ک له وهزاره‌تی په‌روه‌رده

بژارکردنی

سادق ئەحمەد عوسمان روستایی

خسرو علی حەسەن ئیسماعیل محەمەد عەبدوللا

نەمام جلال رشید

سرپرستی زانستی چاپ: نه‌مام جه‌لال ره‌شید
سرپرستی هونمري چاپ: عوسمان پيرداود کواز - خالد سليم محمود
ديزاین و ئاماده‌کردنی نيگاره‌کان: عادل زرار أمين
جيبه‌جیکردنی بزاري هونمري: نيرکز نورالدين کاکه مصطفى

له سه‌ره‌تای ساه‌وه

براکانم! خوشکه کانم!

هاورپی خوشه‌ویسته کانم!

ده‌رگای مه‌کته‌ب کرایه‌وه

پشووی هاوین برایه‌وه

جا نۆره‌ی قوتابخانه‌یه

که بو زانین هیلا نه‌یه

به یه‌کتر شاد ده‌بینه‌وه

رێگای خویندن ده‌گرینه‌وه

کاکه‌ی فه‌للاح- دیوانی (چرو)

واتای وشەکان:

وشە	واتا
هاورپ	: هەقال
پشوو	: بهن قەدان، حەسانەو، حەوانەو
مەکتەب	: قوتابخانە، خویندنگە

راھینان (١)

وێلامی ئەم پرسیارانە بدهو:

١. چۆن پشووی هاوینت بەسەر برد؟

٢. کۆی بۆ زانین هیلانەیه؟

راھینان (٢)

ئەم بۆشاییانە بە وشە ی گونجاو تەواو بکە:

١. براکانم .....

٢. .... خوشەوێستە کانم.

٣. جا نۆرە ی .....

٤. کە بۆ ..... هیلانەیه.

چالاكى (۱)

مامۇستا سووده كانى پشوى ھاوین بۆ قوتاییان روونده کاته وه.

چالاكى (۲)

کور: ئەم کورە ئەم کورانە
تۆش ئەم وشانە وهک ئەوهی سەرەوهی لیبکه.

کرێکار .....

جوتیار .....

کیژ .....

دار .....

گول .....

رەۋىشى باش

سىروان خوشكىكى بچووكى ھەبوو ناوى (قىيان) بوو.

رۆژىك سىروان لە خوشكە بچووكە كەى خۆى پرسى:

قىيان! كە دەچىت بو قوتابخانە، بە كویدا دەرويت؟

قىيان گوتى:

بەسەر قەراغى رىگەدا دەروم.

سىروان: قىيان! ئەگەر ويستت لەم بەرى رىگەكەو بپەرپىتەو ئەوبەرى

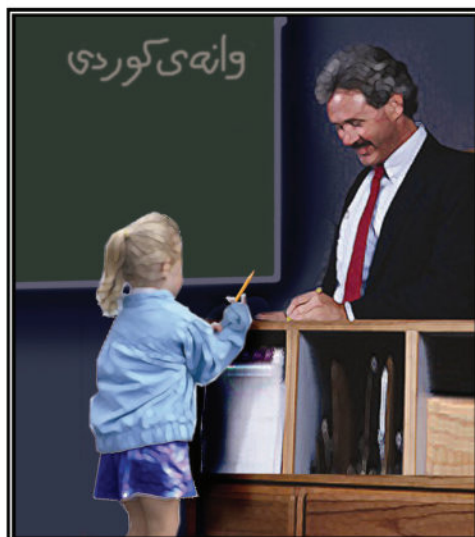
رىگەكە چى دەكەيت؟

قىيان: ئەگەر لە رىگە بپەرپمەو، بەلاى راست و چەپدا دەنۆرم.

ئەگەر دىتم ئۆتۆمبىلىك دىت، لەلايهكى رىگەكە رادەوہستم تا

رادەبورىت، ئىنجا دەپەرپمەو.

سیروان: ځایان! له خویندنگه چی فیږ دهییت؟
 ځایان: خویندنه وه و نووسین و رهوشتی بهرزو وینه و ژماره و گه لیک
 بابه تی دیکه فیږده بم.

سیروان: له کاتی پشوودا چی ده که یت؟
 ځایان: له پشوودا ده چمه مهیدانی قوتابخانه و له گهل هه قاله کانمدا گه مه
 ده که م و بازار به که س ناگه یه نم.
 سیروان: پیږ بللی، نه گهر خامه یا شتیکی دیت له گورپان دوزیه وه چی
 لیږده که یت؟
 ځایان: نه گهر قه لاهم یا شتیکی دیم دوزیه وه به شوین خاونه که ی
 ده گهر پیم و دهیده مه وه. نه گهر نه مزانی هی کییه دهیده مه دهستی
 ماموستاکه م.

واتای وشه کان

وشه	واتا
خاوهن	: خودان
راده بوریت	: تیده په ریت
رېگه	: جاده، شارې، شه قام
هه قال	: برادر، ئاوهل
گه مه	: یاری، وازی، لاری
دۆزییه وه	: دیتییه وه، قه دیت
ده نوږم	: ته ماشا ده که م

راهینان

وه لامي ئەم پرسیارانه بده وه:

۱. سیروان خوشکیکی بچووکي هه بوو، ناوی چی بوو؟
۲. قیان، که ده چوو قوتابخانه، به کویدا ده رویشته؟
۳. قیان له قوتابخانه چی فیرده بیت؟
۴. قیان له کاتی پشودا چی ده کات؟
۵. قیان ئە گهر پینووسیکی، له گۆره پانی قوتابخانه دا دۆزییه وه، چی لیده کات؟

چالاکى

بۆ خوشنوسىن

(قوتابخانە بۆ زانىن ھىلانەيە)

ئەم دېرە بە خەتتىكى جوان لە تىننوسە كەت دووجار بنووسەوہ.

چۆلەكە و رېئوى

چۆلەكە يەككى جانكىلە لە دارستانىك بۇ دانەوئەلە دەگەر،
لەناكاو رېئويىيە كى لىپەيدا بوو پەلامارى داو گرتى.
چۆلەكە كەي بەستەزمان لەبەر دەستى رېئوى تەلەكە بازدا وەكو بى ناو ئاو
دەلەرزى. رېئوى بە فیزیكەو لە چۆلەكە پرسی: ئەرى پىم نالییت توى
بىدەسلات بوچی دلخوش و بەختیاریت؟ بەراستى سەیره! من بەم
هەموو هیئو توانایەمەو هەمیشە دلتنەنگم، كەچی چۆلەكە يەككى
لاوازی وەك تۆ هەردەمە لە ئاوازیك لیددەدەیت و ئەم چل و ئەو چل
دەكەیت. چۆلەكە بەسەزمان بە ترس و لەرزەو گوتى: رېئوى ئەگەر
دەتەوئەت هوئى بەختیاریم بزانییت بەرم بدە با بفرمە سەر یەككەلەو
چلانە، ئەوجا گویم لیبگرە نهینى خۆمت بۇ ئاشكرا دەكەم جا ئەگەر
گویم لیبگریت لەو چاکتر نییە سیسەلەیه كى وەكو من بخوی؟

رېوى هەندىك بىرىكردووه و ئەوجا چۆلەكەكەى بەرەلاکرد .
 چۆلەكەكە فرییه سەر دارىكى بلندو تۆزىك حەسایهوه، گوتى: ئەى
 رېوى من سەرەپای بێدەسەلاتىم هەمیشە دلخۆش و بەختیارم، چونکە
 هیچ بىر لە ئازاردانى کەسانى دى ناکەمەوه و زۆردارىم بە خەيال نایەت،
 بەلام توى فیلباز بە ئازاردانى بێدەسەلاتانەوه خەرىكىت و هەر بىر لە
 زۆردارى دەکەیتەوه، لەبەر ئەوه هەموو کاتىک لە غەم و پەژارەدا
 دەژیت و دوژمنت زۆره.

واتای وشه کان

وشه	واتا
چۆله که	: چویچک، کیشکه
له ناکاو	: له پر
په لاماریده دات:	پریده داتی
به فیزیکه وه:	به له خوبایی بوونه وه، به لووت به رزییه وه
چل	: تای دار، لق
سیسه له یه کی:	لاواز
په ژاره	: خه م، خه فته

راهینان

وه لامي ئه م پرسیارانه ی خواره وه بده وه:

۱. بۆچی ریوی په لاماری چۆله که که یدا؟

۲. ریوی به چی به نابانگه؟

۳. نهینی چۆله که که چی بوو؟

ددانه كانمان

خویندکارانی خوشه‌ویست: دروستی ددانه‌کامان نیشانه‌ی
تەندروستیمانه، بۆیه پێویسته ئاگاداری ددانه‌کامان بین، رۆژانه به
فلچه و هه‌ویری ددان بیانشوین. له‌ دوا‌ی هه‌ر ناخواردنی‌کدا پاکیان
بکه‌ینه‌وه، شیرینی که‌م بخۆین. هه‌روه‌ها وا باشه جاروبار بچینه‌ لای
پزیشکی ددان بۆ پشکنین و پاراستنیان له‌ کلۆری و نه‌خۆشی دیکه‌.

مرؤف به دوو جار ددانی دین:

ددانه کانی جاری یه کهم پییانده گوتریت: ددانی شیری، ژماره یان بیست ددانه، له تهمه نی شهش سالی بهو لاهو ئهم ددانانه ده کهون و دواي ماوه یه کی دی ددانی همیشی دین که ژماره یان سی و دوو ددانه. ئهم ددانه همیشی یانه ئه گهر که وتن ددانی دیکه یان له جی نایه ته وه.

واتای وشه کان

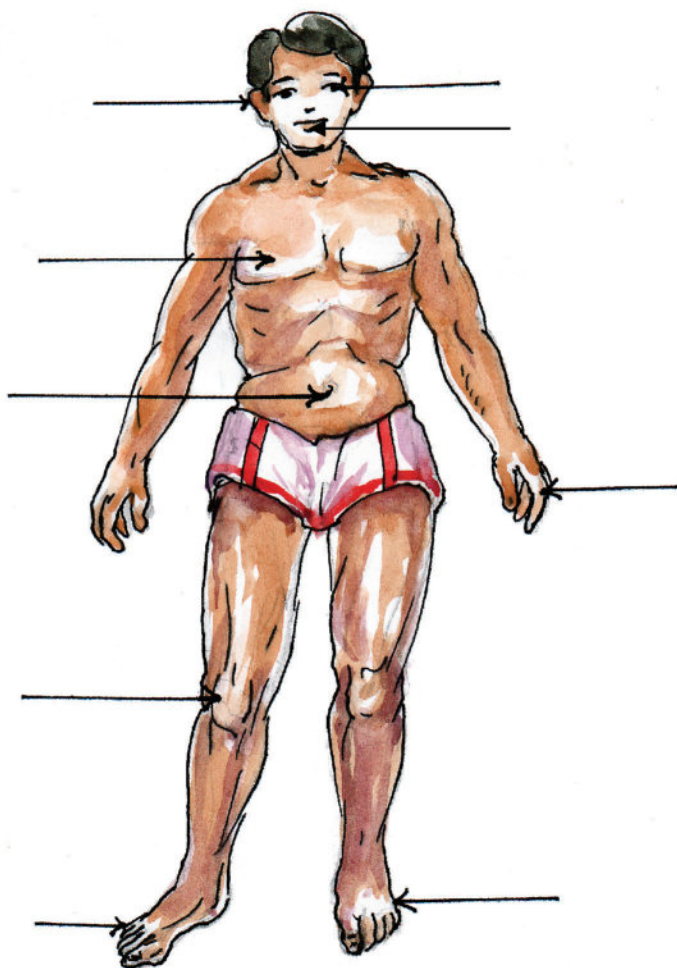
<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
ته ندروستی	: ساخله میا له شی
بو یه	: له وا
پاکیان بکه ینه وه	: پاکیان بکه ین
نه خوشی	: نه ساغی
پییانده گوتریت	: دیترنی
بهو لاهو	: نهو لاتر
نایه ته وه	: ناهیته وه

چالاكى (۱)

قوتاييىانى خوشهويست

ئەم ئەندامانەى خوارەوہى لەشى مرۆف لەسەر ويۋنەكە دياربكه:

ناوك، سينگ، چاو، گوى (گوہ)، ئەژنۆ (چۆك)، دەم،
ئەنگوست (تبل)، پى، پەنجەى پى.

چالاکى (۲)

ددان — ددانه کان

چاو — چاوه کان

قوتابى ژير... تۆش ئەم پەيقانە وە کو ئەوانى پيشوو لیبکە:

دهست — .....

ئەنگوست — .....

پەنجە — .....

نينۆک — .....

چۆک — .....

چالاکى (۳)

خۆش × ناخۆش

خويندکاری ژير: تۆش وە کو سەرەو پەيشەکانى لای خوارەو تەواو بکەو

لە ژمارە هەفتەو خۆت چوار پەيشى دى بهينهوه. ئەگەر نەتزانى با

مامۆستاگەت يارمەتیت بدات:

..... × ۱. ساز

..... × ۲. بەجى

..... × ۳. ئارام

..... × په سهند ۴.

..... × رېک ۵.

..... × پاک ۶.

..... × ..... ۷.

..... × ..... ۸.

..... × ..... ۹.

..... × ..... ۱۰.

قوتابیم

قوتابیم له پۆلی سی	ئازا و ژیر، بهریوجی
بولبولی گچکه و ساوام	له باخی ژین بی پهروام
شهیدای گولی زانستم	هه ر خویندنه مه بهستم
شه و و رۆژ هه ولدهدم	به هوی کتیب پیبگه م
تا بگه مه خوشی ژیان	له چوارچیوهی کوردستان

"عهزیز مه لا رهش"

واتای وشه‌کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
ژیر	: عاقل، هوښمند
بی پهلروام	: بی ترسم، بی باکم
شه‌یدا	: عه‌ودال
به‌ریو‌جی	: ری‌کوپیک
هه‌ولده‌دهم	: کوشش ده‌که‌م، تی‌ده‌کوشم، د‌خه‌بتم
پی‌بگه‌م	: بی‌گه‌می، بگه‌همی

راهینان (۱)

وه‌لامی ئەم پرسیارانه‌ی خواره‌وه بده‌وه:

۱. تو له قوتابخانه فی‌ری چی ده‌بیت؟

۲. تو شه‌یدای چیت؟

راھینان (۲)

ئەم بۆشاییانە پر بکەو:

۱. قوتاییم لە .....
۲. ھەر خویندە .....
۳. لە باخی ژین .....
۴. شەو و رۆژ .....
۵. بگەمە خوشی .....
۶. لە چوارچیووی .....

چالاکى (۱)

خویندکاریکی دەنگخۆش سروودیکی کوردی بلیت.

چالاکى (۲)

بە خەتیکی جوان دووجار ئەم دێرە ھۆنراویە بنووسەو.

بخوینە چونکە خویندن

مەرھەمە بۆ زامی گەل

ئەنجامى درۆکردن

رۆلەكانم، درۆکردن رەشتىكى ناشىرىنە، ئەنجامى زۆر خراپە با
ئەم چىرۆكەتان لەسەر خراپى درۆکردن بۆ قەگىرم:
جارىيان، شوانىك مەرەكانى دەلەوەراند، لە پىر ھاۋارى كرد:
- ھۆ خەلكىنە بگەنە ھانام، گورگ مەرەكانى منى خوارد!!
خەلك بۆ رزگارکردنى مەرەكانى خىرا رايان كرد، بەلام شوان لە قاقاي
پىكەنىنى داو گوتى:
بە خوا وا نەبوو درۆم كرد.

رۆژ هات و رۆژ چوو، گورگ به راستی كهوته ناو مه‌ر و مالاڤته كه و
شوان هاواری لیهه‌ستا:

خه‌لکینه، ئه‌ی هاوار گورگ مه‌ره‌کانی منی خوارد، زوو فریام كه‌ون!
خه‌لکه كه گوییان پی نه‌دا چونکه پیشتر شوانه درۆی له گه‌ل کردبوون،
بو‌یه گورگ مه‌ره‌کانی بی سه‌روبه‌ر کردن.
جا رۆله‌کانم... درۆکردن هه‌موو کاتیک ئه‌نجامی خراپی هه‌یه.
هه‌ر وه‌ک پیره‌می‌ردی شاعیر ده‌لیت:

درۆزن ئاگری له مال به‌ربوو بوو
وتیان درۆیه كه‌سی بو نه‌چوو.

واتای وشه کان

وشه	واتا
ده له وه پړاند	: دچه راند
گوی	: گوډ
شقان	: شوان
مه پړ	: په ز
له پړ	: له ناکاو
بگه نه هانام	: فریام که ون، بگه نی

راهینان

وه لامي ئه م پرسیارانه بده وه:

۱. شوانه که چ دروځیه کی کرد؟
۲. خه لک که به هانای مه پړه کانه وه هاتن، شوانه که چی گوت؟
۳. بوچی خه لک له جاری دووهمدا باوه پریان به شوانه که نه کرد؟

چالاکى (۱)

وشه و پرسته کانی لای خواره وه بخوینه وه و ژماره کانیان له ژیر وینه ی
گونجاودا بنووسه:

۱. هیلکه ده کات	۹. دایکی جووجه لانه
۲. خیرایه	۱۰. ده بارینیت
۳. ده وه پریت	۱۱. ده حیلینیت
۴. گاره گار ده کات	۱۲. خوری هه یه
۵. کر ده که ویت	۱۳. دره
۶. شیرمان ده داتی	۱۴. به رزه ولاخه
۷. به وه فایه	۱۵. دایکی تووتکانه
۸. سواری ده بین	۱۶. دایکی بهرخانه

چالاکى (۲)

به هیلِک ئه‌م وشانه به پیچه‌وانه کانیاں بگه‌هینه:

دروژن	سەربەستى
ناشیرین	دوژمن
خراب	نزیك
خیرا	ترسنۆك
زوو	جوان
ئازا	راستگۆ
دوور	كورت
دۆست	درهنگ
ژێردهستى	چاك
دریژ	له سه ره خو

چالاکى (۳)

به ریز ماموستا / ده کری له شیوهی نواندنیک هم به سه رهاته له ناو

پۆل لہ لایہ ن چہ ند قوتاییہ کہوہ نمایش بکہن.

خوشت یارمه تی قوتایییه کان بده بوئه نجامدانی ئه م کاره.

زانایه کی نه مر

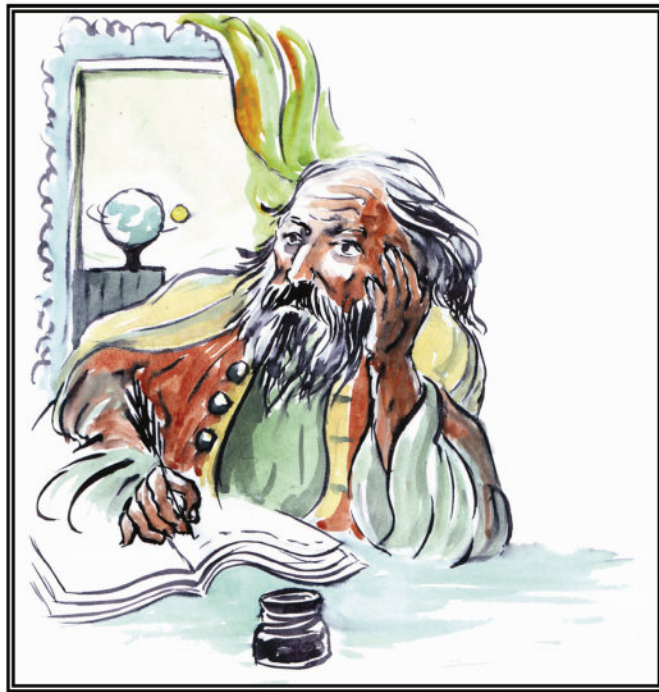

کارزان مندالیککی زیرهک بوو، ده میک بوو بیری له چوئیه تی
په یدابوونی شهو و رۆژ ده کردهوه، بویه له ماموستای پرسی:
ماموستا پیمان نالی شهو و رۆژ چۆن په یدا ده بن؟
ماموستا ئافه رینی له م پرسیاره کرد و ئه و جا گوتی:
قوتابیانی خوشه ویست:
سه دان سال له مه و بهر زانایان وایان ده زانی که خۆر له ئاسمان
ده سورپته وه و بهو سوورانه وه یه شهو و رۆژ په یدا ده بن.

کارزان: واته وایان دهزانی که زهوی بی جوولّه یه و خور جوولّه و سورانه وهی هه یه.

ماموستا: به لّی، به لام پاش سه دان سال زانای به نوبانگی پوولّه ندی (کوپهر نیکوس) ئەم بیروپایه ی راستکرده وه.

ئازاد: ماموستا چون هه لّه که ی راستکرده وه؟

ماموستا: پوولّه کانم، پاش لیكدانه وه یه کی زور بو ی دهرکه وت که خور هیچ جوولّه ی نییه، به لّکو زهوی دوو جور جوولّه ی هه یه.

جوری یه که م، به ماوه ی سالی ک به دهوری خوردا ده سورپته وه به م سورانه وه یه هه ر چوار وهرزی سال په یدا دهن، (به هار، هاوین، پاییز، زستان)

جۆرى دووهميش به ماوهى شهو و رۆژيک به دهورى خويدا دهسوورپيتهوه بهم سووراندهويه شهو و رۆژ پهيدا دهبن. بهم زانايان بۆيان دهركهوت، كه جگه له جوولهى زهوى خۆريش دوو جوولهى ههيه .

كارزان: زۆر سوپاس مامۆستا گيان.
ههزاران سلاو له يادى زاناي نهمر كۆپهريكووس* و سوپاس بۆ ههموو زانايان .

واتاي وشهكان

وشه	واتا
خۆر	: رۆژ
دهسوورپيتهوه:	دهخولپيتهوه
گۆى زهوى :	تۆپى زهوى
بى جوولهيه :	نابزقيت، وهستاوه، ناقيت

دوژمنى زانا له دۆستى نهزان چاكتره .

---

* كۆپهريكووس: زانايهكى گهردوونناسى پۆلهندى بوو له ساڵى ١٤٧٣ز له دايك بووه و له ساڵى ١٥٤٣ز كۆچى دوايى كردووه .

راھینان

ئەم بۆشاییانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پر بکەو:

۱. سەدان سالى ئەمەوبەر زانايان وایان دەزانی کە .....

۲. زەوى بە دەورى خۆردا ..... و ھەر ..... پەیدا دەبن.

۳. زانای بەناوبانگی پۆلەندى ..... بۆى دەرکەوت کە خۆر ھیچ
..... نییە.

۴. شەو و رۆژ لە ئەنجامى سوورپانەوہى زەوى بە دەورى ..... پەیدا
دەبن.

چالاکی (۱)

مامۆستای بەرپز / لە گەل خۆتدا ئەمانە ئامادە بکە:

۱. (گۆى زەوى)

۲. چرایەك كە باشتر وایە گلوپ بیٔ،

ئینجا لەبەردەم قوتاییان ھەردوو جوولەى زەوى روونبکەو، با
چرایەكە بیٔتە خۆر.

چالاکی (۲)

خویند کارانی خوشه ویست:

ئ - سال چەند وەرزه؟ ناوه کانیان بلی و بیاننوسه.

۱. .... ۲. .... ۳. .... ۴. ....

ب- زهوی به ماوهی چەند کاتژمیڕ به دەوری خۆیدا دەسوڕیتهوه؟ زهوی

به ماوهی ..... کاتژمیڕ (دەمژمیڕ) به دەوری خۆیدا

دەسوڕیتهوه.

(ئه گەر نه تزانى له مامۆستا کەت بپرسه)

پ- زهوی به چەند رۆژ به دەوری خۆردا دەسوڕیتهوه؟

زهوی به ..... رۆژ به دەوری خۆردا دەسوڕیتهوه.

(ئه گەر نه تانزانى له مامۆستا کەت بپرسه).

چالاکی (۳)

به خهتیکی جوان دووجار ئەم دیره له تیننوسه کەت بنوسهوه:

﴿خۆر سه رچاوهی پووناکی و هه موو وزه یه که﴾.

چالاکی (٤)

قوتابی خوشه‌ویست / سال چوار وەرزه و دوازده مانگیشه، هەر وەرزیك سی مانگه، ناوی مانگه کوردییه کان ئەمانه:

وەرزی به‌هار	وەرزی هاوین
١. خاکه لیوه (نه‌ورۆز)	٤. پووشپه‌ر
٢. گولان (بانهمه‌ر)	٥. خه‌رمانان
٣. جۆزه‌ردان	٦. گه‌لاوێژ
وەرزی پایز	وەرزی زستان
٧. رەزبه‌ر	١٠. به‌فرانبار
٨. خه‌زه‌لۆه‌ر (گه‌لا‌پێزان)	١١. رێبه‌ندان
٩. سه‌رماوه‌ز	١٢. رەشه‌می

خوێندکاری ژیر / ناوی مانگه کوردییه کان له‌به‌ر بکه.

سەيرانەكەل كوردستانى

هۆگر دگەل خىزاننا خو دچوونە هاشىنگەها بىخال، برېقە و
دپەنجەرا ئۆتۆمبىللى را هۆگرى بەرى خو دا سروشتى كوردستانى، چيا و
گرو دۆل و نهالان. دلى وى بقان ديمەنن جوان گەلەك خوش بوو، پشتى
گەهيشتىنە ويدەرى دناف ئاقيدا هۆگرى يارى دكرن، ئەلند نياسى و
بوونە هەقالين ئىك و دانوستاندن كرن.

هۆگر: ئەلند لە كۆى هاتووى؟

ئەلند: ئەز ژ دەوکی هاتیمە.

هۆگر: دەچیتە قوتابخانە؟

ئەلەند: بەلێ و ئەز گەلەکی زیرەک و چەلەنگم.
 ھۆگر: سالی داھاتوو دیمە شاری دھۆک و بە کرمانجی دی ئاخقم.
 ئەلەند: بەلێ ئەم یەک میللەتین.
 پاشان خودا حافیزی ل ئیکو دوو کر. ھەر یەک چوو دەف خیزانا خو.
 ئەلەندی گوتە بابی خو: بوچی ھەتا نھۆ مە ئیک زمانی خواندن و
 نقیسینی نینە؟
 باب: ئەلەند ما تە ئەو داروبار نەدیتن ھەمی یین رەش بووی، خەملا
 چیایان گوھارتبوو؟ ئەو دوژمنی میللەتی کورد سۆتاندبوون و وان
 نەدھیلا ئەم بیینە یەک، لی کورد یەکن و نابنە دوو.
 ئەلەند: سۆزیت بابە گیان سالا داھاتی ب کرمانجیا ژیری باخقم.

واتای وشه‌کان

وشه	واتا
هاشینگه	: هاوینه‌هه‌وار
بریقه	: له ریگادا
به‌ریّ خودا	: ته‌ماشای کرد
گر	: گرت
نهال	: گه‌لی
پشتی	: دواى
بقان	: به‌مانه
وی‌ریّ	: ئه‌ویّ
چه‌له‌نگ	: چالاک
نهۆ	: ئیستا
گوهارت‌بوو	: گۆریبوو
خه‌مل	: جوانی
لیّ	: به‌لام
باخقم	: قسه‌بکه‌م، بدویم
قانه	: ئه‌مانه

پراھینان (۱)

وہ لامي تہم پرسیارانہ بدہوہ:

۱. ھوگر و خیزانا خو کیشہ چوو بوون؟
۲. ھوگری دیہنجہرا ئوتومبیلی را چ دیت؟
۳. ھوگری کی ناسی؟
۴. تہ لند ل چ باژیپر ہات بوو؟
۵. تہ لندی چ سوزدا؟

پراھینان (۲)

تہم بوشاییانہی خوارہوہ بہ وشہی گونجاو پر بکہوہ:

۱. ھوگری ..... دکرن.
۲. ھوگر و ..... بوونہ ھہ قالین ئیک.
۳. باب: ما تہ تہو ..... ھہمی یی رەش بوون.
۴. تہ لند گہ لہ کی .....

چالاکی (۱)

۱. ناڤین سی ھاڤینگه ھین کوردستانی بنڤیسه.

..... ب. .... پ.

۲. ھەر ھاڤینگه ھگ ژ ئه وین ته نڤیسین دکه قنه کیز پاریزگه ھی؟

۳. بۆچی دیترنی ھاڤینگه ھ؟

ئه گهر پیویست بوو: ماموستا یارمه تی قوتاییان بدهت.

چالاکی (۲)

ھەر قوتاییه ک باسی سهیران بکات، که له رۆژی نه ورۆز له گهل
خیزانه که ی کردوو یه تی.

چالاکی (۳)

ھاڤین + گه ← ھاڤینگه

تۆش ئه م وشانه وه کو سه ره وه لیبکه:

دهرمان + گه ←

جی + گه ←

دهر + گه ←

خویندن + گه ←

په یمان + گه ←

کار + گه ←

کۆتر و میرووله

جاریکیان کۆتریک بۆ ئاو خواردنهوه لهسههه ركهناری روبرایک
راوهستابوو، چاوی بهمیروولهیهک دهکهویت، کهوتوته ناو روبراهکهوه،
خهریکه بخنکیت. کۆترهکه دلی به میرووله ههزارهکه سووتا و چیلکه
داریکی بۆ هاویشته، تا خوی پیوه بگریتهوه، میروولهکه سواری
چیلکهدارهکه بوو، له خنکان رزگاریبوو. زۆر سوپاسی کۆترهکهی کرد.
پاش ماوهیهکی کهم، کۆترهکه بۆ سهرداریکی نزیك روبراهکه ههلقری،
راوکهریک چاوی پیکهوت و ویستی راوی بکات.

میرووله که دیتی راوکه ره که دهیه ویت کوتره که راوبکات، له دلی
خویدا گوتی: ئەو کوتره منی له خنکندن رزگار کرد، پیویسته منیش
ئەو رزگار بکه م. پاشان میرووله که خیرا خوی گه یانده راوکه ره که و توند
لاقی گه ست، راوکه ره که ئاوریدایه وه و ئاگای له کوتر نه ما.
لهو کاته دا کوتره که هه لفری و له پاداشتی ئەو چاکه یه، که له گه ل
میرووله که دا کردبووی، له مردن رزگار بوو.

واتای وشه کان

وشه	واتا
که نار	: رۆخ، قه راخ
باشی	: چاکی
له و کاته	: له و ده مه
چیلکه	: داریکی باریک
خیرا	: به له ز، به په له
گه ست	: گازی لیگرت
هاویشتی	: فرییدا

راهینان (۱)

وه لامي ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. کوتره که له روباره که چی دیت؟

کوتره که له روباره که ..... دیت خه ریک بوو بخنکیت.

۲. کوتره که چی بو میرووله که کرد؟

کوتره که ..... داریکی بو میرووله که هاویشتی بو ئەوهی پییدا
هه لبگه رییت.

۳. میرووله که چی کرد؟

میرووله که سواری چیلکه داره که بوو له ..... رزگاریوو.

۴. کی کۆتره کهی دیت؟

..... کۆتره کهی دیت و ویستی راوی بکات.

۵. میرووله که له دلّی خۆیدا چی گوت؟

گوتی: پیویسته من ههولبدهم بۆ ..... ئه و کۆتره ی که منی له
خنکاندن رزگار کرد.

راهینان (۲)

بۆ وانه ی داها توو ههر خویندکاریک خۆی ئاماده بکات به سه رهاتیکی
خۆشمان له ناو پۆل بۆ بگيریتته وه.

راهینان (۳)

ئهم وشانه بنووسه وه:

ئ- تهرو وشک

ب- دار و بهرد

پ- رهش و سپی

ت- گژ و گیا

چالاکی

تۆ چاکه بکه و بیده به ئاوا
با کهس نه زانی لای خوا نووسراوه.
دووجار ئهم دیره هونراوه یه به خه تیکی جوان بنووسه وه.

کوردستان

ئەم کوردستانە جوانە
خوین و دل و چاومانە
خۆشم دەوی پر بە دل
ئە پیاریزم وە کو گول
سەربازی گەل و خاکم
پۆلە ی چوست و چالاکم
کوردستان دە پیاریزم
بە هەموو توانا و هیژم
سنگم دە کەم بە قەلغان
بو بەرگری نیشتمان.

(محەمەد پاکژ)

واتای وشه‌کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
سه‌رباز	پیشمه‌رگه
رۆڵه	کور
توانا	شیان
قه‌لغان	سپهر
نیشتمان	ولات

راهینان

وه‌لامی ئەم پرسیارانه بده‌وه:

۱. ولاتی کوردان ناوی چیه؟

۲. ئالای کوردستان چەند رەنگە؟

چالاکى

- * ناوى پىنج شار له كوردستان بلى؟
- * ماموستا نه خشه ي كوردستان پيشانى قوتاييان بدات.
- * ماموستا ئالاي كوردستان به رهنگه وه پيشانى قوتاييان بدات.
- * چوار قوتايى لاي ته خته ره شه رابوهستن ،
- يه كيكيان بليت: من (مه هاباد) م
- ئه وه ي دييان بليت: من (دياربه كر) م
- ئه وه ي دى من (كهركوك) م
- چواره م بليت: من (قامشلى) م
- ئىنجا ماموستا پييان بليت ههريه كه له م شارانه ده كه ويته كوى.
- ئىنجا هه ر چواريان ده ستى يه كتر بگرن و بليين:
- ئاسوى دهروونم شاده
- كوردستانم ئازاده

زستانی کوردستان

هه‌موومان ده‌زانین که سال بریتیه له چوار وەرژ:

به‌هار، هاوین، پایز، زستان.

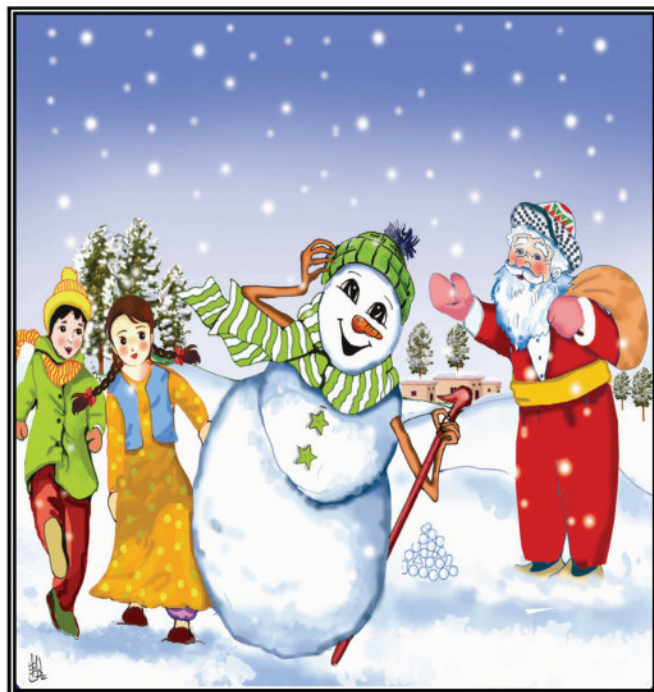
به‌هار سه‌ری سائه و سه‌ره‌تای ژیانه‌وه‌ی دار و درخت و گژوگیایه. پاش

به‌هار هاوین دیت و هه‌وا گهرم ده‌بیت و میوه پیده‌گات و ده‌غلۆدان

ده‌درویته‌وه. ئینجا پایز دیت و له پایزدا به‌ره‌مه‌ی سال کۆ ده‌کریته‌وه و

تازوو‌خه‌ی زستان ریکده‌خریت. له دوا‌ی هه‌موویان زستان دیت.

کوردستان، که زۆریه‌ی خاکه‌که‌ی شاخاوی و کوێستانه، له زستان هه‌وای
 سارد ده‌بی‌ت و به‌فر و بارانی لێ‌ده‌باری‌ت، شاخه‌کانی به‌رگی‌کی سپی
 بی‌گه‌رد ده‌پۆشن و خه‌لکی بۆ خۆ پاراستن له سه‌رما جل و به‌رگی گه‌رم
 له‌به‌ر ده‌که‌ن و کاتی‌ک له‌ مال چوونه‌ ده‌ره‌وه، خۆیان باش ده‌پێچنه‌وه.
 سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی زستان سارد و سه‌رمایه و به‌فر رێگای سه‌یران و چوونه
 ده‌ره‌وه ده‌گرێ‌ت، زۆر شتی خوشی تێ‌دا‌یه.
 دوا‌ی به‌فربارین، شی‌ره به‌فرینه دروست‌ده‌که‌ین و له‌گه‌ڵ هاو‌رێ‌کانمان
 شه‌ره‌ تۆپه‌ڵ ده‌که‌ین. شه‌وان له‌ ماله‌وه داده‌نیشین، دوا‌ی نووسینه‌وه‌ی
 وانه‌کانمان له‌ناو نوێنی گه‌رمدا ده‌نووین و خۆمان بۆ کار و خوێندنی
 سه‌به‌ینی ئاماده‌ ده‌که‌ین.

واتای وشه کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
بریتییه	: پیکدیت
زۆربهی	: زۆرینه، به هراپتر
خاک	: زهوی
شاخ	: چیا، کیو، کهژ
ئاماده ده کهین:	خۆبه رههه ژ د کهین

راهینان (۱)

وهلامی ئەم پرسیارانهی خوارهوه بدهوه:

۱. سال له چه ند وهرز پیکدیت؟
۲. وهرزی به هار چۆن ده بیئت؟
۳. ههواي کوردستان له زستان چۆنه؟
۴. له زستان بۆچی ریگای سهیران ده گیریت؟
۵. شیره به فرینه چیه؟

راهینان (۲)

ئەم رستانەى خوارەو بەراستى و بەهیلک بەیەکتەر بگەینە:

سال بریتییه له دروست دەکەین

له پایزدا بەرهمەى سال چوار وەرژ

شیرە بەفرینه له زستان کو دەکریتەو

چالاکى

ئەم وشانەى خوارەو بخوینەو:

شاخ و داخ

بەرد و هەرد

شوان و گاو

چاو و برۆ

میوژ و گوێژ

شیر و پلنگ

تیر و کەوان

شیوازی ئاخاوتن

باوکیک ئاموژگاری کورەکە ی دەکرد، دەیگوت:

رۆلە ی خۆم ئەگەر لە کۆرپیک دانیشیت کەم بلی و زۆر بییستە، ئەگەر
ویستت قسە بکەیت، قسە بە کەس مەبەرە، چاوەروانی ئەوەبە تا نۆرە ی
تۆ دیت و خەلکە کە هەموو گویت لێدەگرن.

جا کە قسەت کرد، درێژە ی پێ مەدە، چونکە ئەوە ی زۆر بلیت،
هەلەش زۆر دەکات، با قسەکانیش روون و ڕەوان بن، ڕاویژت خوش و
گفت شیرین بیت، بۆ ئەوە ی سەرنجی خەلکە کە ڕابکیشیت و کاریان
لێبکەیت.

رۆلە ی خۆم ئەگەر یەکیک قسە ی بۆ کردیت، چاک گوێی لێبگرە، بە
شتی دیکە خۆت خەریک مەکە، چونکە چاک گوێ لێگرتن بەلگە ی
پەرورەدە ی باش و ڕەوشتی پێگە یشتوو.

واتای وشه کان

وشه	واتا
بیسته	: گویی لیبگره، گوهی خوبدی
راویژ	: شیوهی قسه کردن
گفت	: وته، ئاخافتن
شیواز	: ریوشوین

راهینان (۱)

نیشانهی (✓) له بهر دهم رستهی تهواو دابنی:

۱. ئه گهر یه کیك قسهی بو کردیت:

- ( ) په پرتوکیك بخوینه وه.
- ( ) پرووی تیبه و گویی بدهیه.
- ( ) له گهل هاورپییه كه تدا ئاخاوتن بكه.
- ( ) قسهی پی بېره.

۲. ئه گهر قسه ت بو یه کیك كرد:

- ( ) زور بلی.
- ( ) دهنگت بهرز كه وه.
- ( ) به دهنگیكي له سه رخو و رهوان قسه بكه.
- ( ) قسهی ئالۆزی بو بكه.

راھینان (۲)

ئەم وتوئڭ تەواۋىكە و لە گەل ھاورپىيە كەت (بە دوو قوئى گەتوگۆ بكە)
بە مەرجىك شىۋازى ئاخوتن پەيرە و بكەن:

ئازاد : رۆژ باش. سەربەست: .....

— : بۆ كۆي دەچىت؟ — : .....

— : لە قوتابخانە چى فير دەبىت؟ — : .....

— : قوتابخانەى خۆت خوشدەوئىت؟ — : .....

— : بۆچى قوتابخانەى خۆت خوشدەوئىت؟ — : .....

چالاكى

بە جوانى ئەم پەندە دووجار لە تىنۋوسە كەت بنۋوسە.
قسە ھەزارە و دووانى بەكارە.

شیر و مشک

رۆژیک له رۆژان شیریک گه رایه وه لانه که ی خوی، دیتی مشکی
بچووک ده سوریته وه، بۆ ئه وه ی شتیک بدۆزیته وه بیخوات.
مشکه بچکۆله که، که چاوی به شیر که کهوت، له ترسان له رزی لیّهات،
وایزانی شیر که ده یخوات.
به لام شیر که ئازاری نه داو گوتی:
مه ترسه نات خۆم.
مشکه که زۆر سوپاسی لی بووردن و دل نه رمی شیر که ی کرد و لانه که ی
جیهیشت.
پاش چهند رۆژیک مشکه که دیتی وا شیر که کهوتۆته ناو تۆری
نیچیروانیک.
چووه لای شیر که و پییگوت:
گه وره م ریم بدهن، تا رایه لی تۆره که بقرتینم رزگارتان بکه م.

شیره که گوتی:

پیویستم به هاوکاری تو نییه به هیزی خۆم ده پیسینم.

مشکه که له لایه که وه وهستاو دیتی شیره که ههول ده دات بو ئه وهی خۆی
له تۆره که رزگار بکات.

پاش ههولییکی زۆر شیره که نهیتوانی خۆی رزگار بکات.

مشکه که دیسان چووه پیشی و گوتی:

ئه گهر هیزی و توانای خۆت به که لکت نه هات، باشی و دلنه رمیت به
هاوارته وه دیت.

ئینجا ئه و جا دهستیکرد به قرتاندنی تۆره که تا چه ند رایه لیکی قرتاند.
شیره که رزگاری بوو و زۆر سوپاسی مشکه که ی کرد، که پاداشتی
چاکه که ی دایه وه و گوتی:

راسته ژیری به گه وه یی و بچووکی نییه، پاداشتی چاکه ش هه ر چاکه یه.

واتای وشه کان

وشه

واتا

مه زناهی	:	گه ورهیی
یارمه تی، ئالیکاری	:	هاوکاری
بی شه	:	لانه
بکرتیئم، بیچرتیئم	:	بکرتیئم
راوچییه ک	:	نیچروانیک

راهینان (۱)

وه لآمی ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. شیره که له لانه کهیدا چی دی؟
شیره که له لانه کهی خویدا ..... بچووی دی.
۲. مشکه که بوچی دهگهرا؟
مشکه که دهگهرا، بو ئەوهی ..... بدۆزیتهوه بیخوات.
۳. مشکه که له بهرچی دهله رزی؟
مشکه که له ..... دهله رزی.
۴. مشکه که چی به دلدا هات؟
مشکه که ئەوهی به دلدا هات، که شیره که .....
۵. شیره که دهیتوانی خوێ له تۆره که رزگار بکات؟
نه خیر ..... توانای نه بوو خوێ له ..... رزگار بکات.
۶. مشکه که بو رزگارکردنی شیره که چی کرد؟
مشکه که دهستیکرد به ..... تۆره که.

راهینان (۲)

ئەم رېستانە بخوینەوہ:

۱. وای زانی دەیخوات.
۲. وای زانی براکە یەتی.
۳. وای زانی نە هاتووہ.
۴. وای زانی جەژنە.
۵. وای زانی چاکە.
۶. وای زانی باوکیەتی.

راهینانی (۳)

ئەم پەندە جوان لێ تینووسە کەت بنووسەوہ:

﴿ ژیری بە گەورەیی و بچووکی نییە ﴾

په شیمانی

رۆژیک میروولیه ک له ناو شاره کهی خوی هه ر له خوراو بهی هیچ
هویه ک تورهبوو و له شاره که چوو دهرهوه.

گوتی: من دهمهوی به ته نیا بژیم، چوو مال و شوینیکی بو خوی
دروستکرد. ئینجا به دوی خواردندا گهرا و چهند دهنکه گهنمیکی پهیدا
کردو بردیه ناو ماله کهی خوی. دوی ماویه که دهنکه گهنمکان
شینبوون و دهرگای ماله کهی لیگرا و دهستی به هاوار هاوارکرد.
که سوکاره کهی به هاوارییهوه چوون و رزگاریان کرد و پیمان گوت:

تۆبۆچی ئەۋەندە كەللە رەقى و زوو تورە دەبیت؟ ئەى نازانى دەنكە گەنم
يان ھەر تۆيەكى دى نابیت بە ساغى لەناو مالدە ھەلبگیریت بەلكو
دەبیت يەكسەر بكریت بە دوو پارچەۋە چونكە بە ساغى شىندەبیتەۋە،
دەبیت بزانى كەس بەتەنيا ناتوانیت بژیت و تورە بوونیش رەۋشتىكى
باش نىيە، ھەموو كەس يەكیش لەناو كەسوكارى خۆيدا بە نرخە.

مىروولە توورەكە دەستى بە گریان كرد و گوتى:
زۆر پەشىمانم لەم كارەى كە كردم، بەلام ئەم جىابوونەۋەم واى لىكردم كە
تا ژيانم ماۋە نىشتمانى خۆم و شارى خۆم و كەسوكارى خۆم خوشبویت و
جىيان نەھىلەم و تورەنەبم.

واتای وشه کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
شار	: باژیږ
له خوږا	: ژخوږا
شینبوو	: ږوا
به دواى	: بدووف
دهنک	: دندک

راهینان

وهلامى ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. زیانه کانی تورهبوون چين؟

۲. کاتى میرووله که دهرگای لیگیرا کى به هانایه وه چوو؟

۳. ئایا مرووف دهتوانیت به ته نیا بژیت؟

چالاکى (۱)

ماموستا باسى پيکەوۋە ژيانى مروڧ بو قوتايبيان بکات، که کهس ناتوانيت ته نيا بژيت و هه موو که سيک پيويستی به که سانی دی دهییت. ده توانيت په یوهندی نیوان ماموستا و قوتايبيه کانی وهک نمونه بو ئەو پيکەوۋە ژيانە باس بکات.

چالاکى (۲)

ئەم بوشاييانه به وشه کانی ناو لاکيشه که پر بکهوۋە:
..... ميرووله يه.
..... ئەستیره ن به ئاسمانه وه.
..... مندالن له ناو باخه که.
..... بالنده يه ده فریت.

ئەوانه، ئەمه، ئەمانه، ئەو

چالاکی (۳)

ئ - منداڻ   ب - ئەم منداڻە   پ - ئەم منداڻانە

قوتابی ژیر: تۆش ئەم وشانە وە کو ئەوەی سەرەوہ لیبکە:

ئ -   ب -   پ -

پیاو

کوتر

گول

میش

هەنگ

مریشک

چالاکی (۴)

تورەبوون چرای بیرکردنەوہ دەکوژنییتەوہ

هەموو تورەبوونیک پەشیمانی لە دوايە

بە جوانی ئەم دوو دیرەیی لای سەرەوہ لە تیننوسە کەت بنوسەوہ، پاشان
بویمان باس بکە.

ژینی لادی

ژینی لادی سهیرانه

گهرچی تۆزیک گرانه

پۆژی نه ورۆز سهری سال

ده که ونه ئیش کور و کال

یا جووت یا جوگه هیئان

بو ئاو داشتن ده غل و دان

یا دار برینی شاخه

یا خو په رژی نی باخه

يا تووتنه يا دره
ناوهستن به رۆژو شهو
يا گيره يا شهن کردن
ههلمهت بو فهрман بردن
فهرقی نییه نیرو می
ههρχی دانیشتوو له دی
گشت خهریکی فهрманن
بو دهسهینانی نانن
تا تهواو دهییت هاوین
تیده کوژن زور بهتین

(قانع)

واتای وشه‌کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
لادی	: گوند، دی
ئاوداشتن	: ئاودی
دره‌و	: دروینه، ده‌غل دروونه‌وه
شه‌ن کردن	: هه‌لاقیتن، دان به‌با
تیده‌کۆشن	: خه‌بات ده‌که‌ن، هه‌ولده‌ده‌ن
فه‌رمان	: کارکردن، شۆل

راهینان (۱)

هۆنراوه‌که بخوینه‌وه و وه‌لامی ئەم پرسیارانه بده‌وه:

۱. چهند ئیش و کاریکی لادی بژمی‌ره؟

۲. لادییه‌کان به‌چییه‌وه خه‌ریکن؟

راهینان (۲)

سال له چوار وهرز پیکهاتووه، که یهک بهدوای یهکدا دین، ریزیان
بکه؟

۱. زستان

۲. هاوین

۳. بههار

۴. پایز

راهینان (۳)

نیشانهی (✓) بهسهر ئه و وشه یه دا بهینه که راسته :
ئیمه له (لادی، شار) دهژین.
رۆژی نه ورۆز (سه‌ری، کوتایی) سائه.
جووتیار (گیره، دوورمان) دهکات.

دراوسی باش

مالی سیروان و مالی پهری دراوسی بوون، باوکی ههردووکیان لیک
توره ببوون و لهسه ر مندا له کانیا قسه یان له گه ل یه کتر نه ده کرد.
رۆژیک دایکی پهری نه خوشکهوت و پیویستی به نهشته رگه ری ده کرد.
پزیشکه که ی داوی قاپیک خوینی بو کرد. باوکی پهری نه وهنده ی گه را
خوینی دهست نه کهوت و خوینی خوشی له جوړی نه و نه بوو.

باوکی سیروان که زانی، به په له گه یشته نه خوشخانه و خوینی خوئی
پشکنی، دیتی له جوړی خوینی دایکی پهرییه. به پزیشکه که ی گوت:
من خوینی پیده به خشم.
باوکی پهری سوپاسی کرد و پیی گوت: لیّم ببووره، نه م ده زانی نه وهنده
به که لکی دراوسیکه ت دیت.
پهریش سوپاسی سیروانی کرد و پیی گوت: نایّت چیدیکه لیّک توره
ببین.

واتای وشه کان

وشه	واتا
دراوسی	: هاوسی
نه خوشکه وت	: نه ساخوو
پیویست	: پیدهقی
به په له	: بله ز، زوو
پیده به خشم	: دهی ده می
چیدیکه	: چیتز

راهینان

وهلامی ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. بوچی باوکی سیروان و باوکی پهری قسه یان له گهل یه ک نه ده کرد؟
۲. بوچی باوکی پهری خوینی نه دا به دایکی پهری؟
۳. ئایا ده بیّت دراوسی قسه له گهل یه کدی نه کهن؟
۴. کی به هانای دایکی پهری چوو و خوینی پی به خشی؟
۵. پهری چی به سیروان گوت؟

چالاکى (۱)

پيويسته ماموستا مافى دراوسى بۆ قوتايبيان روونبکاته وه و داوايان ليبيکات ههر قوتايبيه ک باسى مافيک له و مافانه بکات.

چالاکى (۲)

ماموستا دهتوانيىت لهم بۆنانه دا پرسىار له قوتايبيان بکات که دهبيىت بهرامبهه دراوسىکانمان چۆن بين؟ ئينجا ماموستا زياتر بۆ قوتايبيان روون بکاته وه، بۆنهکانى وهک: جهژن، بووک گواستنه وه، پرسه، نه خوشکه وتن... هتد.

بولبوليكي داماو

رۆژيكيان سۆلاڤ و سۆلين له سەر ئهوه ريكهوتن كه سەر له باخچهی گشتی بدن، پاش ئهوهی گهيشتنه باخچهكه و بهناويا دهسوورانهوه، چاويان به بولبوليكي زامدار كهوت، كه زۆر داماو بوو. سۆلاڤ و سۆلين ههليانگرت و برديانه مائهوه.

له مائهوه زامهكهيان تيماركرد و دان و ئاويان بۆ دانا و به دهورو پشتيا دههاتن، پاشی چهند رۆژيک بولبولهكه ورده ورده بهرهو چاكبوونهوه دهچوو پاشان خستيانه ناو قهفهزيكي رهنگينهوه و رۆژانه سهردانيان دهکرد و تهماشايان دهکرد زۆر كزو داماو و له جاران خراپتره، بۆيه سۆلاڤ به سۆليني گوت:

ئەم بولبولە خوازىياري سەربەستى و ئازادىيە، بۆيە سۆلین دەرگای
 قەفەزەكەي كردهو و بولبولەكە لە شەقەي بالی دا و بەرەو خۆري
 ئازادی بالی گرت و بەرزبۆو.

واتای وشەکان

وشە	واتا
داماو	: دامای، غەمگین
هاوړی	: هەقال، برادەر
ئازادی	: سەربەستى
لق	: لک، چل

راھینان

وہلامی تھم پرسیارانہ بدہوہ:

۱. سۆلاڤ و سۆلین برپاریاندا بۆ کوی بچن؟
۲. بولبولیککی چۆنیان دیت؟
۳. بولبوله که یان بۆ کوی برد؟
۴. سۆلاڤ چی به سۆلین گوت؟
۵. بولبوله که بۆ کوی فری؟
۶. بۆچی که سۆلین بولبوله که ی بهردا دهستی به خویندن کرد؟

چالاکى (۱)

ناوی هه نديك گياندارى سوودبه خش و زیانبه خش بنوسه.

سوودبه خش	زیانبه خش
۱.	۱.
۲.	۲.
۳.	۳.
۴.	۴.

چالاکی (۲)

پیویسته ماموستا بۆ خویندکارانی روونبکاتهوه که سهربهستی نهک
ههر بۆ مروّق، بهلکو بۆ ههموو گیانداریک پیویسته. دهتوانیت
پرسیاریان لیبکات تهگهر دایک و بابتان نههیلن ههفتهیهک له
ژووریکی مالهوه بینه دهرهوه ههست بهچی دهکهن؟

مین

نای که مین رهزا قورسه
 رقی له من و له توپه
 بو ئیمه وهک ته له یه
 به هه قالانت بیژه
 با نه چن بو نه و جیه
 نهک بته قی و بتکوژی
 هه زار نه فره تی لیپی

زۆر به سام و به ترسه
 دوژمنی هه موو مروپه
 دهسکاریکه ی هه له یه
 هه ر شوینی که مین ریژه
 که مینی به دخوی لیپه
 خوینی پاکت بریژی
 جا له هه ر شوین و جیبی

(محمد داریاس)

واتای وشەکان

<u>وشە</u>	<u>واتا</u>
بەسام	تۆقینەر
پق	کینه
مرۆ	مرۆف. ئینسان
تەلە	داو. بۆسە
ببیژە	پییان بلی
بەدخو	بەدرپەوشت. خراپەکار
نەفرەت	لەعنەت

محمد داریاس:

لە ساڵی ١٩٥٢ لەشاری کۆیە هاتۆتە دنیاوێ تا ئیستا چەندین نامیلکە ی بە چاپ گەیاندووە .
بەرەمەکانی بەزمانی کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی بلۆدەکاتەو، ئیستا مامۆستایە لە شاری کۆیە .

پراھینان

ئەم بۆشایانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پرېكەو:

- ۱ - رقى له ..... و له .....
- ۲ - بۆ ئیمە وەك .....
- ۳ - دوژمنى هەموو .....
- ۴ - با نەچن بۆ ئەو .....

چالاکى

- ۱- مین چیه؟
- ۲- بۆچی رقت له مینه؟

میریکی ناودار

بنه مائهی به درخانیه کان میلله تپه روه و رۆشنبیر و نیشتمانپه روه ر بوون، میری زانا و دانا و میرخاسیان لی هه لکه وتوو، یه ک له و میرانه جه لادته به درخان بو، که له سالی (۱۸۹۳) ی زایینی له شاری تهسته نبۆل هاتۆته دونیاوه.

جه لادته به درخان هه میشه دلسۆزی پرسی رهوای میلله ته که ی بووه، به شداری له شورشی شیخ سه عیدی پیران و ئاگریداغدا کردوو. میریکی رۆشنبیر بووه، گوڤاری (هاوار) ی له شام ده رکردوو، بۆ یه کهم جار پیتی لاتینی بۆ نووسینی کوردی داناوه. له ته مه نی په نجاو هه شت سالی دا له سالی (۱۹۵۱) ی زایینی له نه خوشخانه ی فه ره نسی له شام کوچی دوایی کردوو.

واتای وشه‌کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
بنه‌ماله	: مالبات
نیشتمانپه‌روه‌ر	: ولاتپاریز
میرخاس	: دلیر
پرس	: دۆز، کیشه

راهینان

وه‌لامی ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. میر جه‌لادەت به‌درخان کی بوو؟
۲. که‌ی له‌دایکبووه و که‌ی کوچی دوایی کردووه؟
۳. به‌شداری له‌ کام شو‌رشدا کردووه؟
۴. بو‌ زمانی کوردی چی کردووه؟
۵. کی بو‌ یه‌ که‌مین جار پیتی لاتینی بو‌ نووسینی کوردی داناوه؟

چالاکى (۱)

مامۆستا، رۆلى مىر جەلادەت بەدرخان لى بوارى رۆشنىرى بۆ
قوتايىيان رۈوندەكاتەو، دەرھىنانى گۆقارى (ھاوار) بە نمۇنە باس
دەكات، ھەرۈەھا دانانى پىتى لاتىنى بۆ نووسىنى كوردى.

چالاکي (۲)

ناو + دار = ناودار

تۆش ئەمانەي خوارەوۋە ۋە کو سەرەوۋە لیبکە:

دل + دار =

دين + دار =

پايە + دار =

گوھ + دار =

خيزان + دار =

بەھرە + دار =

ناز + دار =

برين + دار =

هه ره وهز

کورێ بوو ناوی دارا بوو
وریا و زیرهک و دانابوو
هه رچی کهوته بهر چاوانی
ده چوو بهنج و بناوانی
رۆژی ئه وه دیکه تی کرد
ته نیا میرووله یه کی ورد
له دهنگه گهنمی ئالاوه
زۆر به دهستییه وه داماره
چهندی ئه کرد بوی نه ده برا
هیژ و قووه تی لیبرا
ئه جا ماندوو بوو لییدا رۆی
هی تری هیئا له گهل خوی
چوونه سه ری و کاتی زانی
گه نمان برد به ئاسانی
دارا له مه عیبه تی گرت
په ندیکی باشی لیوهر گرت
وتی هه ر کاری گرانه
به هه ره وه زی ئاسانه

(بیکه س)

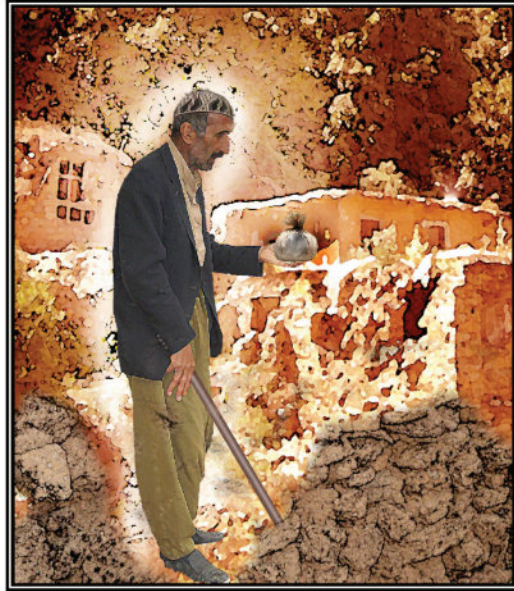
واتای وشه‌کان

وشه

واتا

دیفه‌تی کرد	:	لَیْیورد بووه‌وه
ده‌چووه بنج و بناوانی	:	لَیْیده کوْلَیه‌وه
بوْی نه‌ده‌برا	:	نه‌یده‌توانی بیبات
هه‌روه‌ز	:	هاریکاری، زیاره
عیبه‌تی گرت	:	په‌ندی لی وهرگرت، تیگه‌یشت

ده‌ستپاکی

رۆژیک له رۆژان، کریکارێکی هه‌ژار دیواری مائی پیاویکی
ده‌وله‌مه‌ندی ده‌رووخاند، له‌کاتی ئیشکردندا تووره‌گه‌یه‌کی پر له‌ زیڤی
دۆزییه‌وه و هه‌لێگرته‌وه، تا خاوه‌ن ماله‌که هاته‌وه، دایه‌وه ده‌ستی و
گوتی:

((گه‌وره‌م ئه‌م تووره‌گه‌یه‌م له‌ کاتی ئیشکردندا دیته‌وه)).

پیاوه‌که زۆر دلی پی‌خۆشبوو، پی‌گوت:

((له‌میڤه‌ ئه‌م زیڤانه‌م له‌ژیر ئه‌م دیواره‌دا شاردبووه و جیگه‌که‌م
نه‌ده‌دیته‌وه، گه‌لێک به‌ دوایدا گه‌رام، به‌لام نه‌م دۆزییه‌وه، نیشانه‌ی
راستی ئاخافتنه‌که‌شم ئه‌وه‌یه‌ که‌ دوو سه‌د لیڤی زیڤی تیڤایه)).

ئىنجالە كرىكارەكەى داواکرد، كە زىپرى ناو توره گە كە بژمىریت، كە
ژماردى دىتى دووسەد زىپرە.
بە دلخوشى دایه وه دەست خاوەن ماله كە، دەولە مەندە كەش لەبەر
راستگویی و دەستپاکی بیست لیرهى زىپرى دا بە كرىكارەكە.

واتای وشه کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
نیشانه	: به لگه
داوای کرد	: خواست
ده پروو خاند	: هه رفاند، پماند
دیته وه	: دۆزییه وه
زیر	: ئالتون

راهینانی (۱)

ئهم وشانه بخه ره پرسته ی تهواوه وه:

(دایک، شیر، منداڵ، کوتر، کهو)

راهینان (۲)

وه لّامی ئەم پرسیارانه ته واربکه :

۱. کریکاره که چی ده کرد؟

کریکاره که له مائی پیاویکی ده وڵه مه ند .....

۲. کریکاره که چی دیته وه؟

.....یه کی دیته وه گه لیک ..... تیدابوو.

۳. کریکاره که چی به خاوهن ماله که گوت؟

کریکاره که به خاوهن ماله که ی گوت: ((گه وره م ئەو ..... له کاتی ئیشکردندا دۆزییه وه)).

۴. خاوهن ماله که داوای چی له کریکاره که کرد؟

خاوهن ماله که داوای له کریکاره که کرد که زیڕه کانی ناو کیسه که .....

۵. بوچی خاوهن ماله که بیست لیره ی زیړی دا به کریکاره که؟

خاوهن ماله که له بهر راستگویی و ..... بیست لیره ی زیړی دا به کریکاره که.

۶. ئە گه ر تو هه ر شتیکت دۆزییه وه، چی لیده که یت؟

کولیرە

دایکی بارام و زارا ههشت نو کولیرە ی له تهن دور دهرهینا و له ژیر
 قولینه ی سهر کهندوی ئارده کهدا شاردیهوه، زارا و بارام، ئەملا گهراڤان
 کولیرە نه بوو، ئەولا گهراڤان کولیرە نه بوو.
 زارا دهستی دایکی گرت و گوتی:
 - دایه گیان تو سهری خالم سهرو کولیرهمان پیبده.
 دایکیان گوتی:
 - با باوکتان له ئاش بیتهوه.
 بارام دهستی به نووزه نووز کرد و گوتی:
 - دایه گیان زۆرم برسییه. هیچ نه بیته له تی کولیرهمان پیبده.

دایکی گوتی:

کورم هه کا باوکتان گه راییه وه، ئەو کاته هه موو پیکه وه دادەنیشین و هه ر
که سه کولیره ی خوی ده خوات، به لام ئیستا نه باوکتان له ماله و نه
کولیره کانیش دیارن.

بارام گوتی:

باشه ئەوه باوکمان له ئاشه، ئەه ی کولیره کان له کوین؟

دایکی گوتی:

بۆ سهردانی گه نە کیلگه کان چوون.

زارا پرسى:

جا کولیره چی گه نه؟

دایکی گوتی:

ئەه نازانن کولیره کیژی خاتوو گه نه؟

بارام گوتی :

ئەه گه نم کیژی کییه؟

دایکی گوتی:

گه نم کچی داپیره زهوی و باپیره بارانه.
 ئەمان لەم قسانە بوون، باوکیان لە ئاش گه‌رایه‌وه و هه‌شت نو کولێره‌ی
 زه‌ردی جوانیش سه‌ریان له‌ژێر قولینه‌که‌ی سه‌ر که‌ندووی ئارده‌که‌وه
 ده‌رهینا و زارا و بارامیش دایانه قاقای پیکه‌نین.

واتای وشه‌کان

وشه	واتا
کولێره	: ئەستورک
قولینه	: سه‌به‌ته، جینان، تریانه
که‌ندووی ئارده‌که	: کوانوی ئارد

پ‌اهینان (١)

وه‌لامی ئەم پرسیارانه بده‌وه:

١. دایکی زارا و بارام کولێره‌کانی لە کوی شارده‌وه؟
٢. باوکی زارا و بارام لە کوی بوو؟
٣. کولێره چی گه‌نمه؟
٤. زارا و بارام که باوکیان گه‌رایه‌وه چیان کرد؟

راھینان (۲)

ئەم دوو وشانەى خوارەوہ چیان کەمە ، بۆیان دابنئ و لہ پاشاندا بیان
خوینەوہ :

نان ..... دۆ

گەنم ..... جو

باوک ..... کوپ

بزن ..... مەر

بەفر ..... باران

چالاکى

ئەم پەندە بە خەتئکى خوش لہ دەفتەرە کەتدا بنوسە .

(بە ھۆى گۆئە گە نمیکەوہ سەد گۆئە زیوان ئاو دەخواتەوہ)

دوو میښووله

دوو میښووله سهریان به یه کدا کړدبوو له گهډ یهک دهئاخافتن.

میښووله ی یه که م: له کوپوه دییت؟

میښووله ی دووهم: له شارهوه دیم.

میښووله ی یه که م: هیچت دهستکهوت؟

میښووله ی دووهم: ئه دی چوڼ؟ خوینی سی کهسانم مژی و ههرسیکیانم

تووشی نه خوشیی لهرز و تا کړد.

میښووله ی یه که م: ههروهها به ئاسانی؟

میښووله ی دووهم: ئه ری، به ئاسانی چی؟

لهوانه بوو توووشی ههزار ناخووشی بېم. سهرم به مایلیکدا کرد،
 په نجه ره که ی ته لېبند کرابوو.
 بو مایلیکی دیکه چووم، ئه ویش دهرمانیان پیوه کړدبوو وهخت بوو
 بیهوش بېم.
 بو مایلیکی دی چووم، له ناو پهرده کولله دا نوو ستبوون.
 می شو له ی یه که م: دوا یی؟
 می شو له ی دووهم: دوا یی گه پام... گه پام تا مایلیکی دیکه م دوزییه وه.
 ته ماشام کرد سی چوار که سی تیډا نوو ستبوون،
 نه ته لېبند کرابوو، نه دهرمانی پیوه کرابوو، نه پهرده کولله.

بيٽڙو ناخوش ٿيڻ و پر خوينه ڪه يانم مڙي.
 مئشوولهي يه ڪه م: نوشي گيانٽ بيٽ، به لّام نهٽ بيستووه چي قهوماوه؟
 مئشوولهي دووه م: چي بووه مال ويران؟
 مئشوولهي يه ڪه م: دويني چوار پينج ڪارمه ندي ته ندرستي به دهرمان
 ورد و درشتيان لاناو بردين، به لّام باشبوو، من بهرنه ڪه وتم.
 مئشوولهي دووه م: ئهي هاوار هي! ڪه واته بهم زوانه همموو بلاو
 دهينه وه... جا به بي خوين مڙين به چي بڙين؟
 ههردو مئشوولهي ماوه يه ڪ بيهنگ بوون پاشان برپارياندا ڪه زه لڪاوه
 زههراوييه ڪه يان به جي بهيلن و بو زه لڪاويڪي دوور بار بڪهن...

واتاي وشه ڪان

وشه	واتا
مئشوولهي	: پيشڪه، پيشي
دهئاخافتن	: گفتوگويان ده ڪرد، دپه يقين
باربڪهن	: ڪوچ بڪهن
ئاساني	: ساناهي
زه لڪاو	: ئاوي بوگهن
درشت	: گهوره

راھینان (۱)

وہلامی ئەم پرسیارانہ بدەرەوہ:

۱. دوو میشوولہ سەریان بە یە کدا کردبوو، چییان دەگوت؟
۲. میشوولہ زیانی چییە بۆ مرۆڤ و کام نەخۆشی تووشی مرۆڤ دەکات؟
۳. چۆن لە میشوولە خۆمان بپاریزین؟
۴. دوژمنی میشوولە چییە؟
۵. پزیشک چۆن خزمەتی ولاتە کەی دەکات؟

راھینان (۲)

ئ- کرد

ب- کردبوو.

تۆش ئەم وشانەی خوارەوہ وەک نمونە ی (ب) لێبکە:

گرت

پاراست

برد

نوست

سپری

ئەرکی مالهوہ

ئەمانە زیانیان چییە؟

(میشوولە، زەلکاو، میش، مەشک)

ئەنجامى لە خۇبایى بوون

لە پشوو وەرزى يەكەم چوومە سەردانى مالى باپىرم كە لە گونديكى
خوش، لە بنارى چىاي سەفين دەژين، شەويكىيان داپىره ئەف چىرۆكە
خوشەى بۆ گىراينەو.

داپىره گوتى: رۆلە خوشەويستە كانم

لە دارستانىك كۆمەلە درەختىك دەورى دار چنارىكىيان گرتبوو، لە
زىانى بابوران و زريان دەيان پاراست. دار چنار سال لەدواى سال
هەلەدەچوو، بلندتر و بەهيزتر دەبوو تاواى لى هات بەسەر هەمووان
كەوت.

دار چنار له خۆبایی بوو، فهرمانی دا:

ئه‌م دار گوێزه‌ی لای راستم بپن چونکه‌ پێش هه‌تاوی لی‌گرتووم، رۆژیکی دی گوتی: ئه‌ف دار سیوه‌ی ژیر پیم داپاچن چونکه‌ ره‌گ و ریشه‌ی له‌هی من ئالاه.

به‌م جوړه به‌ فه‌رمانی دارچنار هه‌موو دار و دره‌خته‌کانی ده‌وروبه‌ری هاتنه‌ برین و خۆی به‌ ته‌نیا مایه‌وه.

رۆژیک بایه‌کی توند هه‌لی‌کرد و دارچناری به‌ملا و به‌ولادا برد، هه‌ر چه‌نده‌ ره‌گ و ریشه‌ی له‌ قولایی زه‌وی قایم کردبوو، به‌لام توانای خۆراگرتنی نه‌بوو، له‌ناکا و قرچه‌ی لیوه‌هات، پشته‌ی تی‌کشکا و که‌وته سه‌ر زه‌وی.

دایره گوتی: رۆله کانم ئە گەر مروڤیش له خۆبایی بوو وه کو ئەو
دارچنارهی ناو ئەو دارستانه به زهویدا ده کهوێت و پشتهی ده شکێت.

واتای وشه کان

وشه	واتا
پشوو	: حه سانه وه
باو بوۆران	: بای توند و به هیژ که بارانیشی له گهڵ بیّت
هه لده چوو	: بلّند ده بوو
له خۆبایی بوو:	فیزی لیّ پهیدا بوو
دایاچن	: لق و قه دی بېرن
له ناکاو	: له ناوه خت، له پېر

راهینان

وه لامي ئەم پرسیارانه بدهوه:

۱. بۆچی کۆمه له درهخته که دهووهی دارچناریان گرتبوو؟

۲. دارچنار فهرمانی چی دا؟

۳. مروۆقی له خۆبایی بوو چی به سه ره دی؟

چالاکی (۱)

خویندکاری خوشه ویست / ناوی پینج داری بهردار و پینج داری بی بهر
بیژه و پاشان له تینووسه کهت ناوه کانیان بنووسه.

چالاکی (۲)

به هیژ = به هیژی

قوتابی ئازیز / تۆش ئەمانه ی خواره وه وهک نمونه ی سه ره وه لی بکه:

بلند = ...

جوان = ...

کورت = ...

خۆش = ...

زیرهک = ...

مه زن = ...

نه رم = ...

چالاکى (۳)

ئاگر + دان ← ئاگردان

قوتابى خوشهويست / تۆش ئەمانەى خوارەوۈ ۋەك نمونەى سەرەوۈ لى
بکە:

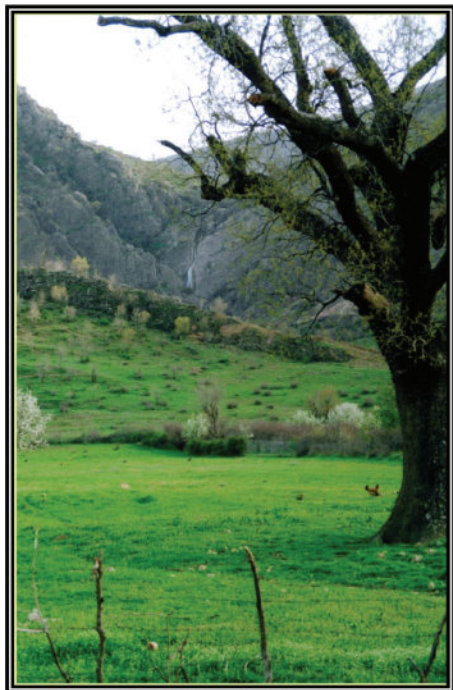
گول ← + دان .....

شەكر ← + دان .....

چا ← + دان .....

خوى ← + دان .....

کوردستانمان شیرینه

کوردستانمان شیرینه
خاکو ئاوی زیڕینه
شاخ و دۆلی بهفرینه
لهسهر رووی ئەم زه‌مینه
ئاوی گه‌لی سازگاره
هه‌وای خوش و له‌باره
خاوه‌ن گه‌لی ناوداره
له‌ناو جیهاندا دیاره
خوایه ههر ئاوه‌دان بی
جیگه‌ی خوشی و سه‌یران بی

(ئیدریس عه‌ بدولا مسته‌فا)

پەز

لالە شاسوار باخەوانى چاكە، ھەز لە دار و درەخت دەكات، لە
 باخەكەيدا ھەموو جۆرە دارى ميوەيەك ھەيە.
 رۆژيەك دوو مەر لە مەرەكانى كاك رۆستەم ھاتبوونە ناو باخەكەى
 لالە شاسوار و زيانيان بە باخەكە گەياندبوو. لالە شاسوار بەمە تورە
 بوو. چوو گازاندەى لە كاك رۆستەم كرد و پيى گوت:
 - من نازام ئەم پەزانەى تۆ سووديان چيە؟ بۆ وازيان لى ناھييت؟ بۆ
 ناييت وەكو من بيت بە باخەوان، ھەميشە لەنيو گول و چيمەن و
 دارستاندا بژيت و كام ميوەى خوشە بيخويت؟

کاک رۆستهم وه لامي دايه وه:

- لالۆ شاسوار! پهزه کانی من ته گهر سووديان له درهخته کانی تو زیاتر نه یټ که متر نییه!

با پټ بلیم: مه‌ره‌که‌ی من ده‌زیت، به‌رخیک یا دووانی ده‌یټ. شیري هه‌یه ده‌یدۆشین. له شیره‌که‌ی ماست، فرو، په‌نیر، فه‌ریکه‌رۆن، شیرټز، که‌شک، گه‌لټک شتی دی دروستده‌که‌ین. هه‌موو سالټیک مه‌ره‌کانم به‌ جه‌و ده‌برمه‌وه و له خورییه‌کانیان ته‌م شتانه دروستده‌کرټ:

جل و به‌رگ وه‌ک، فه‌ره‌نجی و په‌سته‌ک، گو‌ره‌وی، له‌پک و پوزه‌وانه، هه‌روه‌ها به‌رمال و جاجم، به‌ره و مافوور، تی‌ر و گه‌لټک پیویستی دیکه‌ی ناو مال.

ته‌گهر چه‌زمان له گوشت کرد سه‌ری ده‌برین و جگه له گوشت سه‌رو پی و سی و جه‌رگه‌که‌شی ده‌خوین، ئینجا پیسته‌که‌ی ده‌که‌ین به‌ مه‌شکه و کونده و هه‌مبانه. ده‌هۆل و ده‌ف و قایش و قرۆش زینی ولاغیشی لی‌ده‌کرټ.... که‌واته،

په‌زه‌کانی من بی‌سوود نین و به‌ که‌لکن.

لاله شاسوار پی‌که‌نی و گوتی: باشه کاک رۆستهم ته‌وا زانیم.

په‌ز سوودی زۆره، به‌لام مه‌هیله‌ بچنه ناو باخه‌که‌ی منه‌وه.

کاک رۆستهم له وه‌لامدا گوتی:

وه‌ی به‌سه‌ر هه‌ردوو چاوَم.

واتای وشه کان

وشه	واتا
پهز	: مهر
گازانده	: گله یی
جهو	: قه له غ، مه قه سی مهر برینه وه.

راهینان (۱)

وه لامي ئەم پرسیارانه ی خواره وه بده وه:

۱. بوچی لاله شاسوار توره بوو؟
۲. له کوتایی گفتوگو کاک رۆسته م به لینی چی به لاله شاسوار دا؟
۳. پیستی مهر و مالات بوچی به کاردیت؟

راهینان (۲)

۱. ناوی پینج به ره می شیری مهر بزمیره.
۲. ناوی پینج شت بلی که له خوری دروست ده کرین.

پیرست

ژ	بابەت	لا پەرە
۱.	لەسەرەتای سألەوہ (ھۆنراوہ)	۳
۲.	رەوشتی باش	۶
۳.	چۆلەکە و رپۆی	۱۰
۴.	ددانەکانمان	۱۳
۵.	قوتابیم (ھۆنراوہ)	۱۸
۶.	ئەنجامی درۆ کردن	۲۱
۷.	زانایەکی نەمر	۲۶
۸.	سەیرانە ک ل کوردستانی	۳۲
۹.	کۆتر و میروە	۳۷
۱۰.	کوردستان (ھۆنراوہ)	۴۲
۱۱.	زستانی کوردستان	۴۵
۱۲.	شیوازی ئاھاوتن	۴۹
۱۳.	شیر و مشک	۵۲
۱۴.	پەشیمانی	۵۶
۱۵.	ژینی لادی (ھۆنراوہ)	۶۱
۱۶.	دراوسی باش	۶۵
۱۷.	بولبولیکی داماو	۶۹
۱۸.	مین (ھۆنراوہ)	۷۳
۱۹.	میریکی ناودار	۷۶

۸۰	۲۰. ھەر دەۋز (ھۆنراۋە)
۸۲	۲۱. دەستپاكى
۸۶	۲۲. كولىرە
۹۰	۲۳. دوو مىشۋولە
۹۴	۲۴. ئەنجامى لە خۇبايى بوون
۹۹	۲۵. كوردستانمان شىرىنە (ھۆنراۋە)
۱۰۰	۲۶. پەز
۱۰۳	۲۷. ناۋەرۈك